

Ιστορικό

Όσο κι αν η Ανοπαία ατραπός προδόθηκε, ο πολιτισμός νίκησε τη βαρβαρότητα. Στις Θερμοπύλες η ιερότητα του χώρου, η φυσική ομορφιά του τοπίου, το αγέρωχο βλέμμα του Λεωνίδα, ο εξαγνισμός στα θερμά λουτρά, δημιουργούν ένα αίσθημα σύνδεσης παρελθόντος και παρόντος καθιστώντας επιβεβλημένη την απότιση φόρου τιμής. Όσο κι αν ο Εφιάλτης караδοκεί και υποδεικνύει το πέραςμα, οι Θερμοπύλες πάντα θα είναι ταυτόσημες με τη μέχρις εσχάτων προσήλωσή σε έναν ιερό στόχο, σε ένα ηθικό χρέος, σε μια αξία.

Θερμό, πράσινο ρυάκι που δεν μπορείς να το διαβείς το ίδιο δυο φορές, καθώς τα πάντα βρέι

Θερμοπύλες και Ανοπαία ατραπός

Τόπος λατρείας και μαχών, τόπος προδοσίας. Το ανυπέβλητο σύμβολο πίστης στον αγώνα.

ΚΕΙΜΕΝΟ:
Αντιγόνη Σδρόλια

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:
Άννα Καλαϊτζή

«ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ», Κ. Π. Καβάφης

Τιμή σ' εκείνους όπου στην ζωή των όρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες. Ποτέ από το χρέος μη κινούντες· δίκαιοι κι ίσοι σ' όλες των τεσ πράξεις, αλλά με λύπη κιόλας κι ευσπλαχνία· γενναίοι οσάκις είναι πλούσιοι, κι όταν είναι πτωχοί, πάλ' εις μικρόν γενναίοι, πάλι συντρέχοντες όσο μπορούν· πάντοτε την αλήθεια ομιλούντες, πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους.

Και περισσότερη τιμή τούς πρέπει όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν) πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος, κι οι Μήδοι επιτέλους θα διαβούνε.

Πώς να γράψει κανείς για τις Θερμοπύλες χωρίς να μιλήσει για την ιστορία, χωρίς να μιλήσει για τους ήρωες που ανύψωσαν ένα στενό πέρασμα σε ανυπέρβλητο σύμβολο πίστης στον αγώνα, ακόμη κι αν είναι αγώνας a priori καταδικασμένος; Πώς να ξεκινήσει ένα άρθρο ή αφιέρωμα στις Θερμοπύλες χωρίς να γίνει μνεία στον ποιητή που έκανε τις Θερμοπύλες ταυτόσημες με την αμετακίνητη προσήλωση στο χρέος; Οι Θερμοπύλες, τόπος αυτοθυσίας για την προάσπιση της ελευθερίας, συγκινούν κάθε επισκέπτη, καθώς θυμίζουν μια μεγαλειώδη αντίσταση ενάντια στη βαρβαρότητα. Άραγε πώς θα ήταν ο δυτικός πολιτισμός, αν τελικά επικρατούσαν οι Πέρσες;

Το στενό πέρασμα των Θερμοπυλών αποτέλεσε το σκηνικό πολλαπλών συγκρούσεων σε διάφορες περιόδους της ελληνικής ιστορίας. Ωστόσο, αυτό το πέρασμα νικήθηκε κατά κράτος από τη φύση. Τόσο μεγάλη ήταν η αλλαγή που επήλθε στην τοποθεσία, ώστε έπαψε να έχει στρατιωτική

σπουδαιότητα. Στο διάβα του χρόνου, τα νερά του Μαλιακού αποτραβήχθηκαν στα βορειοανατολικά και μετέτρεψαν τη μικρή ορεινή διάβαση σε μεγάλη και ελώδη πεδιάδα, ενώ τα φερτά υλικά που έχει παρασύρει ο Σπερχειός ποταμός έχουν μεταποτίσει τις εκβολές του κατά οκτώ χιλιόμετρα μέσα στη θάλασσα. Έτσι δημιουργήθηκε η προσχωσιγενής πεδιάδα του Σπερχειού και των παραποτάμων του εκεί όπου τον καιρό της μάχης των Θερμοπυλών, το 480 π.Χ, έφτανε η θάλασσα –μέχρι τα όρια της παλαιάς εθνικής οδού– καταλήγοντας σε αχανή έλη. Μόνο οι θερμές πηγές ακόμη εξακολουθούν να είναι στη θέση τους, να αναβλύζουν από τη γη και να σχηματίζουν καταρράκτες και διαυγείς γαλάζιες κολυμπήθρες.

Η μυθολογία και η ιστορία

Οι Θερμοπύλες, τόπος λατρείας και μαχών, συνδέονται με τον Ηρακλή. Η μυθολογία λέει πως η θεά Αθηνά ζήτησε από τον Ήφαιστο να

Το ζεστό νερό ανοίγει τους πόρους και τις καρδιές

Η περιεκτικότητα των θερμών νερών σε χημικά στοιχεία έκανε το ασήμι ασήμι να μη μοιάζει

Πάλιν δὲ τοῦ Ξέρξου γράψαντος «Πέμψον τὰ ὄπλα», Λεωνίδας ἀντέγραψε «μολὼν λαβέ» (δεξιά)

δημιουργήσει τα λουτρά των Θερμοπυλών, για να λούζεται εκεί ο Ηρακλής και να ανακάμψει μετά τους άθλους του. Εκεί κατέφυγε ο μυθικός ήρωας, για να απαλλαγεί από τους πόνους που του είχε δημιουργήσει ο δηλητηριασμένος χιτώνας του Νέσσου, κολλημένος στο σώμα του ως αποτέλεσμα της εκδικητικής ζηλοτυπίας της Διόανειρας. Έτσι αντιλαμβάνονταν ο λαϊκός άνθρωπος τα φυσικά φαινόμενα. Ανέκαθεν αναζητούσε στη φαντασία τις πειστικές απαντήσεις, για να καταλάβει τον κόσμο γύρω του, για να βρει εξηγήσεις αληθοφανείς για τις αναθυμιάσεις των πηγών και τα νερά που αντίζουν. Δέκα χρόνια μετά τη μάχη του Μαραθώνα, ο βασιλιάς των Περσών Ξέρξης εκστρατεύει εναντίον των ελληνικών πόλεων-κρατών. Ο Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός Θεμιστοκλής πείθει τους Έλληνες να κλείσουν τα στενά των Θερμοπυλών στη στεριά και του Αρτεμισίου στη θάλασσα. Κι αυτό γιατί οι Θερμοπύλες ήταν το τελευταίο σημείο όπου οι Έλληνες μπορούσαν να

σταματήσουν την τεράστια περσική στρατιά εκμεταλλευόμενοι το στενό πέρασμα. Τέσσερις μέρες περίμεναν οι Πέρσες για να επιτεθούν, δύο μέρες αντιστάθηκαν οι Έλληνες. Την τρίτη ημέρα, ο Εφιάλτης, καλός γνώστης της περιοχής, αποκάλυψε στον Ξέρξη την Ανοπαία ατραπό. Εκεί συντελέστηκε η προδοσία, από τις μεγαλύτερες στην ιστορία, την ελληνική και την παγκόσμια. Ήταν ένα μονοπάτι, ένα δύσβατο μυστικό πέρασμα που ξεκινούσε από τον Φθιωτικό Ασωπό, παραπόταμο του Σπερχειού, και κατέληγε στο τρίτο στενό των Θερμοπυλών. Την επίβλεψη αυτής της μυστικής διάβασης είχαν αναλάβει 700 Θεσπιείς, που αιφνιδιάστηκαν και περικυκλώθηκαν. Μόλις ο Λεωνίδας αντιλήφθηκε την προδοσία, αποδέσμευσε τις συμμαχικές δυνάμεις, για να οργανώσουν νέα άμυνα νοτιότερα, και αντιστάθηκε σθεναρά μαζί με επίλεκτες εθελοντικές δυνάμεις, τους θρυλικούς 300 Σπαρτιάτες. Βασικό κριτήριο επιλογής τους ήταν να έχουν ήδη αποκτήσει γιους, ώστε να συνεχιστεί το γένος τους στην

περίπτωση που σκοτώνονταν. Μαζί τους στον αγώνα υπέρ πάντων τέθηκαν οι 700 Θεσπιείς, με επικεφαλής τον Δημόφιλο, και 400 Θηβαίοι.

Η μάχη των Θερμοπυλών ανέδειξε την αποτελεσματικότητα της στρατιωτικής εκπαίδευσης των Σπαρτιατών, τη στρατηγική ευφυΐα του ηγέτη, την αξία της τοπογεωγραφικής γνώσης και τη δυναμική του αγώνα υπέρ πάντων. Ήταν αντίσταση μέχρις εσχάτων που αναπέρωξε το φρόνημα των Ελλήνων και προετοίμασε την καθοριστική νίκη τους στη ναυμαχία της Σαλαμίνας. Ήταν μια συγκλονιστική ήττα που, σαν αυτή του Μεσολογγίου, αναδείχθηκε σε ύψιστη νίκη της ψυχικής αντοχής και της πίστης στον αγώνα. Ήταν ένα λαμπρό παράδειγμα αυταπάτησης, αυτοθυσίας και πίστης στο ιδανικό της ελευθερίας.

Το μνημείο του Λεωνίδα

Ο πρωταγωνιστής της μάχης των Θερμοπυλών, ο βασιλιάς της Σπάρτης

Η μάχη των Θερμοπυλών ξαναζωντανεύει μέσα στο Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών και διδάσκει μικρούς και μεγάλους

Λεωνίδα Α΄, τιμήθηκε στη σύγχρονη εποχή με ένα εμβληματικό μνημείο στο πεδίο της μάχης. Στους πρόποδες του όρους Καλλίδρομου στέκει το ορειχάλκινο άγαλμά του με περικεφαλαία, δόρυ και ασπίδα, με το αγέρωχο βλέμμα στραμμένο απέναντι, στον λόφο του Κολωνού, στο πεδίο της υπέρτατης αυτοθυσίας. Δεξιά και αριστερά του, σε χαμηλότερη θέση, είναι ξαπλωμένες οι μαρμάρινες προσωποποιημένες μορφές του Ταυγέτου και του Ευρώτα. Το βουνό και το ποτάμι της πατρικής του γης πλαισιώνουν τον

ήρωα εις το διηνεκές. Το μνημείο σμιλεύτηκε το 1955 από τον γλύπτη Βάσο Φαληρέα. Τα αποκαλυπτήριά του έγιναν το ίδιο έτος με πρωτοβουλία της ελληνοαμερικανικής οργάνωσης «Τάγμα των Ιπποτών των Θερμοπυλών», παρουσία του αρχαιολόγου Σπύρου Μαρινάτου, που διενήργησε τις ανασκαφές στην περιοχή.

Επί σειρά ετών, η εθνική οδός Αθηνών-Λαμίας περνούσε ακριβώς μπροστά από το μνημείο. Τότε, τα αυτοκίνητα σταματούσαν, για να το θαυμάσουν, ή επιβράδυναν, για να του ρίξουν έστω μια φευγαλέα ματιά από το τζάμι. Κοινότυποι οι διάλογοι ανάμεσα σε γονείς και παιδιά –«Να, κοιτάξε τον Λεωνίδα» ή «Να δούμε τι σας μάθανε στο σχολείο»–, πολλές οι στημένες φωτογραφίες κάτω από το άγαλμα, πολλοί οι νοσταλγοί των ηρωικών εποχών. Λίγοι μνημονεύουν, όμως, τους 700 Θεσπείς, των οποίων το μνημείο βρίσκεται ακριβώς δίπλα από αυτό του Λεωνίδα. Πρόκειται για έναν ακέφαλο φτερωτό νεανία. Ακέφαλος, για να θυμίζει την ανώνυμη εκούσια προσφορά, φτερωτός, για να θυμίζει την αξία των ιδανικών που υπερασπίστηκαν οι 700 Θεσπείς. Σήμερα, για να αποτίσουμε τιμή στους ήρωες πρέπει να κάνουμε παράκαμψη από την εθνική οδό και να βγούμε από την έξοδο Θερμοπυλών ή Καμένων Βούρλων. Μικρή η παράκαμψη, μεγάλο το χρέος της τιμής και της διάσωσης από τη λήθη.

Το Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών

Ακριβώς δίπλα από το μνημείο του Λεωνίδα βρίσκεται το Κέντρο Ιστορικής Ενημέρωσης Θερμοπυλών, που μας προσφέρει μια σύντομη ξενάγηση στην ιστορία. Η αρχιτεκτονική του κάτοψη έχει τη μορφή αιχμής δόρατος στραμμένης προς τον Βορρά. Πρόκειται για ένα σύγχρονο κτίριο, λειτουργικά σχεδιασμένο, με μεγάλες επιφάνειες γυαλιού που επιτρέπουν στο φως να διαχέεται στον χώρο, και επιστημονικά επιμελημένο από το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Αποτελεί εξαιρετική επιλογή

Συγκίνηση και δέος νιώθεις ανηφορίζοντας στον λόφο του Κολωνού, εκεί όπου η ατομική θυσία γίνεται σύμβολο διαχρονικό, εκεί όπου η ήττα μετατρέπεται σε νίκη αξεπέραστη

για ένα φρεσκάρισμα των ιστορικών μας γνώσεων και για μια πρώτη τάξεως διδακτική επίσκεψη για τα παιδιά. Στην αίθουσα «Διηνέκης», φορώντας τα ειδικά γυαλιά, παρακολουθούμε μια ταινία εικονικής πραγματικότητας διάρκειας 15 λεπτών για τη μάχη των Θερμοπυλών. Αισθανόμαστε σαν να είμαστε παρόντες στα γεγονότα, σαν να παρακολουθούμε τον Εφιάλτη να οδηγεί μέσα στη νύχτα τους Πέρσες από την Ανοπαία ατραπό στη δυτική πύλη, σαν να αντικρίζουμε τους

μύριους «Αθανάτους» από τον λόφο του Κολωνού. Στην αίθουσα «Θερμοπύλες», ο επισκέπτης μπορεί να ενεργοποιήσει με την αφή τις οθόνες των διαδραστικών τραπεζιών και να πληροφορηθεί σχετικά με τους Περσικούς πολέμους, τη μάχη των Θερμοπυλών, τη ναυμαχία του Αρτεμισίου, τους πρωταγωνιστές και τον εξοπλισμό τους. Κι όλα αυτά με την ιστορική τεκμηρίωση του Ηροδότου, σύμφωνα με όσα ο πατέρας της ιστορίας γράφει στο Ζ' βιβλίο της Ιστορίας του, αυτό της Πολύμνιας.

Το μνημείο στον Κολωνό

Απέναντι από το μνημείο του Λεωνίδα, βρίσκεται χαμηλός λόφος που έχει ταυτιστεί με τον αρχαίο Κολωνό, όπου διεξήχθη η τελική φάση της μάχης των Θερμοπυλών. Ο εν λόγω λόφος υπήρξε στρατηγικό σημείο άμυνας κι αυτό φαίνεται από την κατασκευή αλληπάλληλων αμυντικών έργων στον χώρο, σε διάφορες εποχές. Η αρχαιολογική σκαπάνη το 1939 έφερε στο φως, με την επίβλεψη του Σπυρίδωνος Μαρινάτου, πλήθος από σιδερένιες και χάλκινες λόγχες καθώς και αιχμές βελών του 5ου αι. π.Χ. Είναι συγκλονιστικό να ξέρεις ότι τα βέλη που σώζονται σήμερα σε προθήκες μουσείων είναι τα ίδια που σκέπαζαν τον ήλιο στο πεδίο της μάχης το 480 π.Χ. Είναι αυτά που αφήγησε ο Διηνέκης απαντώντας «Καλύτερα, θα πολεμήσουμε υπό σκιά», μια απάντηση συνώνυμη της περιφρόνησης του θανάτου. Σύμφωνα με την αφήγηση του Ηρόδοτου, εκεί τάφηκαν οι πεσόντες της μάχης των Θερμοπυλών και προς τιμήν τους στήθηκε λίθινος λέων και τρία ενεπίγραφα μνημεία. Το επίγραμμα που συνέταξε ο Σιμωνίδης ο Κείος δημιουργεί ρίγη ακόμη και στους πλέον ανιστόρητους: «Ω ξείν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι». Με άλλα λόγια: «Διαβάτη, να λες στους Λακεδαιμόνιους ότι σ' αυτήν εδώ τη γη βρισκόμαστε πεσμένοι, έχοντας υπακούσει στα προστάγματά τους».

Ανεβήκαμε στον λόφο του Κολωνού κι αισθανθήκαμε δέος. Ο τόπος της μάχης έχει ποτιστεί με ανθρώπινο αίμα, η γη έχει ρουφήξει ανθρώπινα σώματα· δεν μπορεί να μην το αισθανθεί αυτό ο περιγητής που θα ανέβει και θα συναντήσει το θρυλικό επίγραμμα, που, όσο κι αν είναι αντίγραφο, εξακολουθεί να συγκινεί. Κι ακόμη μεγαλύτερη είναι η συγκίνηση όταν βλέπεις πάνω του τα σύγχρονα αναθήματα για τους φύλακες των Θερμοπυλών: ένα στεφάνι αγριελιάς κι ένα στεφάνι δάφνης. Κότινος για τον άθλο τους. Δάφνη για τη δόξα τους.

Τα θερμά λουτρά

Τέσσερα χιλιόμετρα έξω από τις Θερμοπύλες βρίσκονται οι πηγές του Καλλίδρομου, γνωστές από την αρχαιότητα. Τα θερμά νερά τους αναδύονται από τα βάθη της γης και στην πορεία τους εμπλουτίζονται με θεραπευτικά ιχνοστοιχεία, χλωριούχα, νατρίουχα, θειούχα, που κάνουν τη μυρωδιά ιδιαίτερα έντονη και για πολλούς δυσάρεστη. Η γένεση της θερμοπηγής συνδέεται άρρηκτα με τα τεκτονικά ρήγματα, κάτι που αποδεικνύουν και οι άπειροι σεισμοί στην περιοχή της Φθιώτιδας. Από το 1935 οι Θερμοπύλες αναπτύσσουν δραστηριότητα ως υδροθεραπευτικό κέντρο, ενώ από τα τέλη της δεκαετίας του '60 μέχρι και τη δεκαετία του '80 τα λουτρά γνώρισαν μέρες δόξας. Το 2009 έπαψε η λειτουργία των λουτρών και το κτίριο του ξενοδοχείου ήταν μέχρι πρόσφατα ερημωμένο, σαν άψυχο κουφάρι ή ξεβρασμένο ναυαγισμένο πλοίο. Το 2016 μεταφέρθηκαν εκεί και ζουν σήμερα Σύριοι πρόσφυγες που το έχουν ζωντανέψει. Τρανή απόδειξη αποτελούν τα απλωμένα ρούχα τους στα μπαλκόνια. Υπάρχει, όμως, και μια αίσθηση εγκατάλειψης και ξεφτισμένου μεγαλείου. Θα τους δεις να χαίρονται το τοπίο, να σαλαβουτούν στα ζεστά νερά, γευόμενοι ένα μοναδικό προνόμιο που τους χάρισε η ζωή σαν ένα μικρό αντιστάθμισμα για τον εκπατρισμό τους.

Καθώς δεν έχουν γίνει ακόμη επενδύσεις κάθε είδους, η πρόσβαση και η χρήση των ιαματικών πηγών είναι ελεύθερη. Υπάρχουν φανατικοί χρήστες των λουτρών, που καταφθάνουν από τη Λαμία και τις γύρω περιοχές με κάθε ευκαιρία. Υπάρχουν και οι περιστασιακοί, που σε κάθε τους πέρασμα από την εθνική οδό Αθηνών-Λαμίας δεν διστάζουν να κάνουν αυτήν τη μικρή παράκαμψη, για να προσφέρουν στον εαυτό τους μια εμπειρία για την οποία αλλού θα έπρεπε να πληρώσουν, και μάλιστα αδρά. Όλοι τους ισχυρίζονται ότι έχουν παρατηρήσει οφέλη στην υγεία τους, κυρίως σε θέματα σχετικά με τα αρθρική,

Αναπαράσταση του
επιτύραφου μνημείου:
«Ω ξείν', ἀγγέλλειν
Λακεδαιμονίοις,
ὅτι τῆδε κείμεθα τοῖς κείνων
ῥήμασι πειθόμενοι»

το άσθμα, τη βρογχίτιδα και γενικά παθήσεις του αναπνευστικού.

Δεν είναι εύκολο να βρεις τα λουτρά, αν δεν είσαι ενημερωμένος. Λίγο πριν από το μνημείο του Λεωνίδα, πηγαίνοντας για Αθήνα, στρίβεις στα δεξιά σε έναν χωματόδρομο χωρίς σήμανση. Η έντονη μυρωδιά θειαφιού θα σε καθοδηγήσει ακόμη κι αν χάσεις την είσοδο. Σήμα κατατεθέν αποτελούν, επίσης, τα οχήματα της αστυνομίας, καθώς εκεί υπάρχει τμήμα βραχαικών, κατά κύριο λόγο, πινακίδων. Οι υδρατμοί που αναδύονται από τη γη προσδίδουν στον χώρο μια μυστικιστική ατμόσφαιρα. Πλησιάζοντας η μυρωδιά γίνεται πιο έντονη, ώσπου το τέλος τη συνηθίζεις και δεν σε ενοχλεί. Φτάνεις στον χώρο και βλέπεις ανθρώπους κάθε ηλικίας και εθνικότητας με τα μπουρνούζια τους, κανονικά ή αυτοσχέδια, να μπαινοβγαίνουν στα νερά αφηφώντας τις γύρω καιρικές συνθήκες, καθώς η θερμοκρασία των νερών παραμένει σταθερή χειμώνα καλοκαίρι στους 41 βαθμούς. Γύρω τους, πίσω από τα σκουριασμένα κάγκελα, μια κουστωδιά πλανόδιων μικροπωλητών εκθέτει σε πάγκους και διαλαλεί τα εποχιακά προϊόντα της. Μέλι, κάστανα, γλυκά του κουταλιού, καρύδια.

Συμβουλές προς λουομένους

Πάρτε το πιο παλιό μαγιό σας και τις παλιές ξεθωριασμένες πετσέτες σας. Η δύναμη των μετάλλων και ιχνοστοιχείων είναι τόση που μπορεί να αλλοιώσει το χρώμα των υφασμάτων. Αφαιρέστε οπωσδήποτε τα κοσμήματά σας, εκτός κι αν θέλετε να κάνετε πειράματα με τα μέταλλα. Οι σαγιονάρες είναι απαραίτητες, γιατί τα βραχαικία γλιστράνε. Κι έρχεται η στιγμή να μπεις στο νερό. Δύο είναι τα σημεία όπου μπορείς να βουτήξεις: στον καταρράκτη, που βλέπεις αμέσως μόλις φτάσεις στον χώρο των λουτρών, και στη χτιστή «πισίνα» που μαζεύει το νερό από τις πηγές, αμέσως μετά το ξενοδοχείο-φάντασμα. Η θερμοκρασία

είναι αρκετά υψηλή κι ίσως σου πάρει λίγο χρόνο μέχρι να τη συνηθίσεις. Μετά, όμως, η αίσθηση της θερμότητας μόνο αισθήματα θαλπωρής και χαλάρωσης αποφέρει.

Δυο τρία σημεία είναι εξόχως ζηλευτά· ανακάλυψέ τα κι απόλαυσε την εμπειρία. Είναι εκεί που το νερό πέφτει στον αυχένα και σου κάνει ξεχωριστό μασάζ. Κι αν είσαι τολμηρός, αξίζει να αφεθείς στο καυτό μαστίγωμα του καταρράκτη. Εκεί, παιδιά και νέοι παίζουν με τα νερά, γατζώνονται από τον βράχο και βυθίζονται στα πιο βαθιά σημεία των φυσικών λεκανών, περίπου ενάμισι μέτρο. Θα φτάσεις στον καταρράκτη ακολουθώντας τα σχοινιά, με προσοχή μεγάλη και κινήσεις σχοινοβάτη. Το τοπίο είναι ακόμη πιο μαγικό, όταν η εξωτερική θερμοκρασία είναι χαμηλή. Τότε, όλα θολώνουν γύρω σου από τους ατμούς της πηγής, χάνεις την αίσθηση του χρόνου και βγαίνεις εξαγνισμένος, με κορμί ροδαλό και απαλό, με πυρωμένο σώμα που αντέχει για λίγο στο κρύο μέχρι να μπεις στο αυτοκίνητο και να ντυθείς.

Φεύγοντας από τις Θερμοπύλες, εξαγνισμένος μέσα από τα νάματα της ζωής και της ιστορίας, αναλογίζεσαι ποιοι σήμερα είναι ικανοί να φυλάγουν τις εκάστοτε Θερμοπύλες, τα στενά περάσματα και τις κόκκινες γραμμές που διαφυλάσσουν την προσωπική και συλλογική μας αξιοπρέπεια. Αναλογίζεσαι πόση τιμή αρμόζει σε αυτούς που στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων και βγήκαν νικητές. Κι ακόμη, πόσο μεγαλύτερη τιμή αξίζει στους μεγάλους χαμένους, στους ανθρώπους που, ενώ ξέρουν ότι ο σκοπός για τον οποίο παλεύουν είναι καταδικασμένος εκ των προτέρων, ωστόσο εξακολουθούν να μένουν αφοσιωμένοι στον στόχο. Ο Εφιάλτης караδοκεί και υποδεικνύει το πέρασμα. Η Ανοπαία ατραπός βρίσκεται πίσω από κάθε αγώνα. Αυτό ακριβώς το αρχαίο πέρασμα θα μας γνωρίσει ο Κυριάκος Παπαγεωργίου. Θα μας μάθει να το περπατάμε στην Ανοπαία Ατραπό χωρίς Εφιάλτες και κάθε είδους εφιάλτες.

Σαν χαράρ
γυναϊκών,
ο θερμός
καταρράκτης
εξαγγίζει την
ψυχή, καθαίρει
το σώμα,
λυτρώνει

Ανοπαία ατραπός

Ακολουθώντας τα βήματα του Εφιάλτη

ΚΕΙΜΕΝΟ:

Κυριάκος Παπαγεωργίου

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Δημήτρης Ευαγγελόπουλος

Το Καλλίδρομον Όρος είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα και δασωμένα χαμηλά βουνά της Ρούμελης που έμεινε στην παγκόσμια ιστορία ως το βουνό από τη ράχη του οποίου διέλθαν τα περσικά στίφη με τη βοήθεια

και υπόδειξη του αρνησίπατρη Εφιάλτη. Η διαδρομή που επιχειρήσαν οι Μήδοι ψηλά από το βουνό χαρακτηρίζεται ως Ανοπαία Οδός ή αλλιώς το Μονοπάτι του Εφιάλτη. Με τη βοήθεια και συνδρομή του ΕΟΣ Λαμίας

Συνεχίζοντας
το δρόμο του
Εφιάλτη μπαίνουμε
στο δάσος και
περπατούμε
πάνω στο αρχαίο
μονοπάτι.

πραγματοποιήσαμε κατά προσέγγιση βέβαια, την εφιαλτική πορεία των Περσών που έπесαν στην πλάτη του Λεωνίδα – και της Ιστορίας...

Από μια διάβαση του Καλλίδρομου Όρους, πάνω στα ίχνη της θρυλικής διαδρομής της αρχαίας Ανοπαίας Οδού, μέσα από την οποία ο γνωστός Εφιάλτης οδήγησε τα στρατεύματα των Περσών στη ράχη του Λεωνίδα... και της Ιστορίας).

Πέρα, στον αχανή κάμπο της Λαμίας, τσίριζε το πολύχρωμο κομβόι των οχημάτων. Όμως εδώ, στο τέρμα της μεγάλης ευθείας, στις υπώρειες του Καλλίδρομου Όρους, στο στενό πέρασμα των Θερμοπυλών, ένα μικρό απόσπασμα Λακεδαιμονίων και Θεσπιέων φυλάκων ανακρατούσε τα στίφη των Περσών σε απόσταση.

Δεν ξέρω αν αυτή ήταν η αρχή της γνωστής

στην αρχαιότητα Ανοπαίας Οδού, αλλά σίγουρα η δασική διαδρομή, που ανοιγότανε πάνω από τον κάμπο και διείσδυε μες στα σπλάχνα του ορεινού τοπίου, μου άνοιγε την όρεξη, με την πλούσια κλωρίδα του άγνωστου αυτού βουνού.

Δεν διέκρινα καθαρά πώς και από πού θα μπορούσαμε να διαβούμε τα φυλασσόμενα ετούτα περάσματα, για να κωθούμε στις δασωμένες λογιές του Καλλίδρομου. Ωστόσο, μελετήσαμε προσεκτικά όλες τις πιθανές εκδοχές που υπήρχαν ως προοπτικές διείσδυσης στο καταπράσινο αυτό χαμπλοβούνι της κεντρικής Ελλάδας.

Ο ΕΟΣ (Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος) της Λαμίας, που είχε με επιμέλεια σημάνει τη διαδρομή, δεν έλαβε υπόψη του ότι κι εδώ πάνω, βαθιά μέσα στα δασωμένα κι απάτητα βουνά, ο Έλληνας, ιδιαίτερα ο σημερινός,

Διασχίζοντας το δάσος των Λοκρών

της αλόγιστης κατανάλωσης, λιανίζει την ιστορία του τεμαχίζοντας τα μονοπάτια με τις μπουλντόζες και τα γκρέιντερ. Έπρεπε, λοιπόν, να ψάχνουμε με τις ώρες τα περάσματα και τα ίχνη της Ανοπαίας Οδού, για να προσπελάσουμε τον εφιάλτη των χωματόδρομων που μας ανακάτεψε την τράπουλα της πορείας. Που αλλοίωσε το περιβάλλον και αφάνιζε το έργο το μονοπάτι. Το οποίο, όπως ξέρουμε, είχαν διανοίξει, πέτρα την πέτρα και βήμα το βήμα, οι αρχαίοι Λοκροί. Και τούτο, για να προσεγγίζουν, όποτε το επέβαλλαν οι θρησκευτικές συνθήκες, το Ιερό των Δελφών. Τα μονοπάτια σήμερα για τους τεχνοκράτες της κεντρικής εξουσίας και τους πραγματιστές της επαρχιακής ανάπτυξης, δεν έχουν καμιά αξία, γι αυτό και τα ρίχνουν στην πυρά και στον λάκκο. Προσεγγίζοντας τη μεγάλη καμπύλη της εθνικής οδού, στο ύψος της Ηράκλειας, διακρίναμε απέναντι κάτι σαν ορθογώνιο πέραςμα, μέσα από μια μεγάλη κοψιά των βράχων, που κατέβαινε απ' το Καλλίδρομο.

Στρίβοντας μηχανικά το τιμόνι δεξιά και παίρνοντας τον δρόμο που ανέβαινε προς τη Φωκίδα, εγκαταλείπαμε οριστικά τον δρόμο των Θερμοπυλών επιχειρώντας να περάσουμε όχι από την άλλοτε στενή διάβαση αλλά από κει που πέρασαν οι Μήδοι με τη συνδρομή, πονηριά και γνωστική εμπειρία του Εφιάλτη.

Παίρναμε ύψος αφήνοντας πίσω μας καπνούς, φωνές, ραντάρ κι όλα τα συμπαραομαρτούντα των εποχούμενων. Σε τρία χιλιόμετρα περίπου, μια ταμπέλα που έγραφε «ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΔΑΜΑΣΤΑΣ» κι ένα αριστερό βέλος οδηγούσαν μέσα από πυκνή βλάστηση στο πρανές του βουνού. Σε δύο χιλιόμετρα από τη δισταύρωση, αριστερά του δρόμου και πεντακόσια μέτρα πριν από το πλούσιο, ιδιότυπο αυτό μοναστήρι, τράβηξε το βλέμμα μας ένα κατεβατό χωράφι σαν αλάνα ξυρισμένη. Μπήκαμε στην άκρη του κι εντοπίσαμε πάνω σ' ένα κλαρί μια σκουριασμένη πινακίδα: «ΠΡΟΣ ΑΝΟΠΙΑ ΟΔΟ».

Τρυπώντας στο δάσος που άρχιζε ύστερα από την αλάνα και με οδηγό τα κόκκινα σημάδια του Ορειβατικού της Λαμίας, πατήσαμε δρόμο ανηφορικό. Τούτο ήταν ασφαλώς το πέρασμα του Εφιάλτη. Η κυκλική ορεινή διάβαση του Καλλίδρομου, το μόνο βατό διάσχιμα από ολάκερο το δύσβατο και πετρώδες βουνό. Χωθήκαμε στο δάσος. Έτσι κι αλλιώς είχαμε αποφύγει τη βαβούρα και το φονικό πέταλο. Το πέρασμα για την Αττική, τους Δελφούς και τη Λοκρίδα, από τη μεριά των Θερμοπυλών, είχε παρακαμφθεί.

Τα μούσκλια από το βρεγμένο έδαφος ανέβαιναν αθόρυβα κι έμπαιναν με τη μορφή ψιχάλας στο ραχοκόκαλο. Ο καιρός ήταν έτοιμος για βροχή κι όσο κωνόμασταν στον δασωμένο λόγγο, άλλο τόσο η υγρασία μάς τρυπούσε το δέρμα. Ύστερα από μία ώρα βάδισμα είχαμε παρακάμψει το δάσος με κείνα τα σαχνιασμένα πεύκα και βγαίναμε σ' ένα ξέφωτο όπου κιτρίνιζαν τα στάχια μες στο διαυγές του κλωρού μανδύα. Στην άκρη του χυνόντουσαν οι βραχώδεις γκρεμοί

ίσαμε τον κάμπο της Σπερχειάδας. Από εδώ μπορούσε κανείς να εποπτεύσει το στενό των Θερμοπυλών, που τώρα βέβαια έπαψε να είναι στενό.

Στη δεύτερη ώρα της διαδρομής αναλωθήκαμε μέσα σε φρέσκο δάσος από δρυς και μαυρόπευκα, με τη διαδρομή να γίνεται ωραιότερη. Περάσαμε το λεγόμενο «φωκικό τείχος», από το οποίο δεν σώζεται τίποτε, αποφεύγοντας τους Λοκρούς. Το μονοπάτι ήταν πια ευδιάκριτο, καθώς μυριάδες πόδια το είχαν τσαλαπατήσει, δύομιση χιλιάδες χρόνια πριν κι είχαν αφήσει τα σημάδια τους πάνω στην ξυρισμένη λωρίδα τού δάσους.

Κάπου στις δύομιση ώρες, κι εντελώς ξαφνικά, ενώ ψάχναμε τα σημάδια σε δέντρα και πέτρες, απόλυσε τα πλάνα του ο ερειπωμένος οικισμός της Δρακοσπηλιάς (Παλιοδρακοσπηλιά). Ήταν ένα μεγάλο οροπέδιο, σαν αιθρία πάνω σε κορφή, που περιβάλλονταν από πυκνές δασοστοιχίες ελατιών. Στη μέση υπήρχε πηγή με ποτίστρα

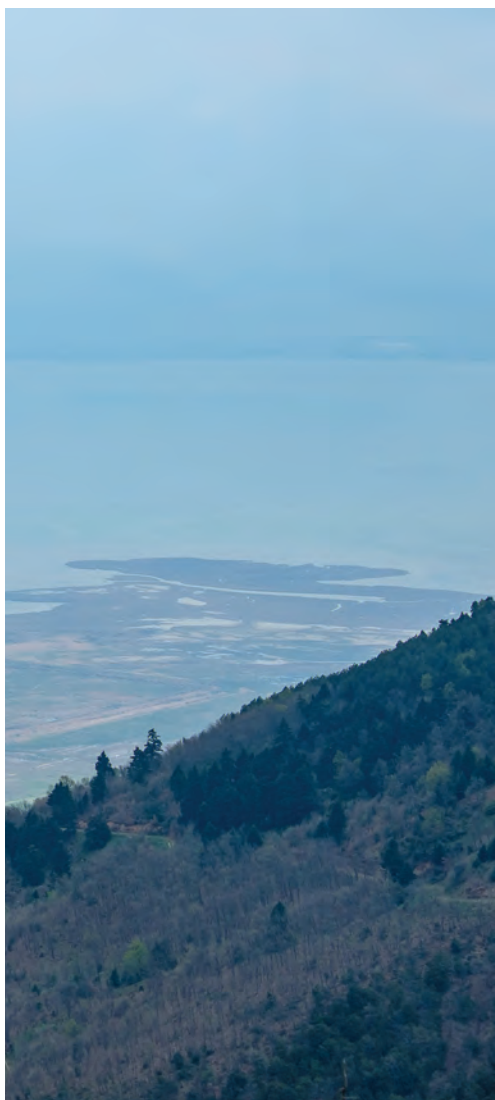
Ανηφορίζοντας το πετρώτο μονοπάτι

Η θέα από το Μονοπάτι της σημερινής κοιλάδας του Μαλιακού κόλπου

για τα ζώα και στη βορεινή πλευρά ένα άθλιο τσιμεντένιο ξεκλήσι. Ολόγυρα, Σαρακατσάνοι θερινής διαβίωσης είχαν αφήσει τα οστέινα απομεινάρια από τα ζώα που είχαν μασουλήσει χορεύοντας και ευχόμενοι. Πήραμε τη στράτα που έφευγε πλάι από το ξεκλήσι. Ο δρόμος καλοστρωμένος, διχάλωνε αδιάκοπα, τα σημαδάκια, ωστόσο, μας έδειχναν το πέρασμα. Πάνω από διάσελα και κορυφογραμμές καβαλούσαμε τον δρόμο κι αυτός, σα ζώο ζεστό και

μαλακό, μας πήγαινε στην ανηφόρα. Διασχίζοντας απέραντα υγιή ελατοδάση και δάση με μαυρόπευκα και πουρνάρια, και τραβερσάροντας μια πολύ πετρώδη ανώνυμη κορφή, στα 1.146 μέτρα, συναντήσαμε τον δασικό δρόμο που έρχεται από το καταφύγιο και το Ελευθεροχώρι και φτάσαμε σε ένα πανέμορφο, αχανές οροπέδιο που το έκαμε ακόμη ωραιότερο η υπέροχη, καλλίγραμμη ορεινή του λίμνη (Παλιοσουβάλα). Η περιοχή της λίμνης, το οροπέδιο του

Καλλίδρομου και η δασωμένη του κορυφή, η Γκιόζα (1.413 μ.) προσεγγίζονται με καλό χωμάτινο δρόμο από το Ελευθεροχώρι, πύλη εισόδου από τα δυτικά, και από τα ανατολικά, από το χωριό Ανάβρα, που βρίσκεται στη διαδρομή για Μενδενίτσα, εφτά μόλις χιλιόμετρα από την εθνική οδό. Η γραφική σουβάλα διατηρεί το νερό όλον τον χρόνο και δεν είναι εποχική, στον πυθμένα, δε, και στις όχθες της εγκαταβιώνει πληθώρα από τρίτωνες, φρύνους και άλλα

Διασχίζοντας
χιονισμένα λιβάδια

Διαβρωμένα εδάφη στο Καλλίδρομο

υδρόβια ζούμπερα. Περιβάλλεται από υδροχαρή βλάστηση και είναι επισκέψιμη όλες τις εποχές του χρόνου. Γυρίσαμε στη διαδρομή του Εφιάλτη, ψηλωμένοι στα 1.100 μέτρα. Οι δρόμοι που άνοιξαν απάνω στο σώμα του βουνού δεν ήταν πια ένας και δύο. Μα πλέγμα ακατανόητο σαν πληγή ανοιχτή. Περνούσαμε μια από δω και μια από κει τους φρεσκοανοιγμένους δρόμους. Το μονοπάτι χανότανε στις βατιές και στ' αγρίδια. Ποιος να περάσει πια από κει, αφού τα οχήματα των αγροτών κάνουν κορδέλες το βουνό δαμάζοντας τα δάση και τα πέτρινα καλντερίμια; Στο παλιό μοναστήρι τ' Άι Γιάννη του Θεολόγου φτάσαμε αργά. Βαδίζαμε ως εδώ πεντέμισι

ώρες. Είχε αποκάμει το πολύ το φως και γλύκανε ο ορίζοντας. Η μέρα είχε αλλάξει ρούχο κι οι μεγάλοι λεκέδες τ' ουρανού τώρα μοσκοβόλησαν απ' το γαλάζιο φρόνημα. Το βλέμμα ακουμπούσε γλυκά τις πλαγιές της Όθρης. Χαμηλά, ο Μαλιακός ήταν ήρεμος, βουτηγμένος στο αχνό ασήμι, κι η Όθρη μπερδεμένη σε σύννεφα κι αντάρα. Μια γλυκιά αμμουδερή λουρίδα γης έμπαινε βιαστικά στο θαμπό σώμα του βαλτωμένου κόλπου. Ορμήσαμε στον κατήφορο σα μανιακοί. Απανωτές στροφές έλιωναν τις πατούσες μας. Ωσπου ν' ανοίξει το σκηνικό για τα καλά και να φανεί, σαν σθόνη περικόλλη, ο τρυφερός χιτώνας της Σπερχειάδας. Οι αμμοθίνες, τα κανάλια και τα φαγώματα του

Το εκκλησάκι της Παλιοδρακοσπηλιάς, όπου γίνεται κάθε χρόνο το πανηγύρι των Σαρακατσαναίων.

Μαλιακού πάχυναν τις Θερμοπούλες κι έτσι τώρα έμοιαζε με απέραντη πεδιάδα που φάνηκε να πατιέται εύκολα. Περάσαμε έξω από την καινούργια, πελώρια κατασκευή της Μονής του Αγίου Νικολάου χαμηλώνοντας αρκετά. Ένας «εφιάλτης» γεννιόταν μέσα μας μα όχι όπως ο αρχαίος. Ένας Εφιάλτης από την ανάποδη.

Κάπως έτσι, σα φουσκωμένο παγόνι, ίδιος Υδάρνης δηλαδή, με το δισάκι του «τρομοκράτη» ζαλικωμένος, κατέβαινα, ζυγιάζοντας το πώς θα πέσουμε στην πλάτη του Λεωνίδα και των συντρόφων του χωρίς να μας πάρουν χαμπάρι. Ο εφιάλτης της εθνικής οδού ορθά μας είχε απομακρύνει απ' το εχθρικό στρατόπεδο και μας είχε οδηγήσει ως εδώ. Σωστά, βέβαια, αλλά κι αθόρυβα σχεδόν μας έφερε στα νώτα των Λακεδαιμονίων, πίσω από τους βάρβάρους, στη ράχη του Λεωνίδα. Κρυφά κι από δρόμο ανίδωτο, γνωστό μονάχα σε «Εφιάλτες». Λυπήθηκα όλους αυτούς που έβλεπα από ψηλά να τρέχουνε σα δαίμονες κι ανύποπτα να περνάν μπροστά από τον Λεωνίδα με το μετέωρο, κοφτό, ατέλειωτο βήμα, με την ασπίδα και με το υψωμένο χέρι με το δόρυ να τους σημαδεύει, αιώνας τώρα. Χρειαστήκαμε εξήμισι ώρες, με όλες τις στάσεις και την παράκαμψη, για να υπερκεράσουμε τον εφιάλτη της εθνικής οδού. Ωστόσο, για να πάρουμε τον ανήφορο ως το σημείο που είχαμε αφήσει το αμάξι,

έπρεπε τώρα να τη διασχίσουμε, και δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη για τους πεζούς. Έτσι, αναγκαστήκαμε να περάσουμε από μύριες συμπληγάδες κινδύνων κι απειλών. Ουτ' ένα πέρασμα για τους πεζούς της καθημερινής τρέλας και τους πεζούς των μυθικών βημάτων.

Κανείς από τους διάφορους ταγούς στη χώρα μας δε νοιάζεται να μελετήσει τους μύθους και την ιστορία αυτού του έρμου τόπου. Αψηφούν το σώμα της κληρονομιάς τους κι αφήνουν στην τύχη τους τα έσχατα χνάρια του αρχαίου –μα και παντοτινού– Λόγου.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Η συνολική απόσταση που διανύσαμε, μετρημένη με το GPS, ήταν 16.600 μέτρα, την οποία καλύψαμε σε εξήμισι ώρες, με όλες τις στάσεις και τα διαλείμματα.

Η αρχή της διαδρομής στιγματίζεται στην άκρη μιας δεξιάς στροφής, 500 περίπου μέτρα πριν από την είσοδο της Μονής Δαμάστας (από τον δρόμο του Μπράλου), και το τέλος της χαράζεται στο μνημείο του Λεωνίδα στις Θερμοπούλες. Κανονικά, για την πραγματοποίηση της διάσχισης της Ανοπιάς Οδού (Μονοπάτι του Εφιάλτη) χρειάζονται δύο αυτοκίνητα. Το ένα να μείνει έξω από το μνημείο του Λεωνίδα, στις Θερμοπούλες, και το άλλο στην αρχή της διαδρομής (ή στο προαύλιο της Μονής Δαμάστας)